

ГЕОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОЖКАТА ОСНОВА НА ЛАНДШАФТИТЕ В ТЕРИТОРИЯТА НА ГРАД БОБОВДОЛ И ПРИЛЕЖАЩИТЕ МУ ЗЕМИ

Ек. Благоева

Геоложкият строеж и релефът оказват твърде сложно и многообразно влияние върху характера и развитието на останалите ландшафтни компоненти. От генетична гледна точка те имат способността да акумулират и най-дълго да съхраняват цялостната еволюция на природния комплекс.

С настоящата статия се прави опит, изхождайки от конкретни теренни изследвания и от достиженията на други специалисти, да се посочи ролята на геолого-геоморфоложката основа за обособяването на ландшафтни териториални единици с различен ранг върху територията на Бобовдол и прилежащите му земи. Въпросите, разгледани в предлаганата работа, имат пряко отношение както към проблемите на ландшафтного райониране на България, така и към задачите на практиката.

Изследваната територия (със 159,5 кв. км картна площ) обхваща пространството, включено между билата на Конявска планина — на запад, на Гологлавските височини — на изток и на Поглед планина — на юг. На югозапад границата на места с прекъсвания следи върхните части на възвишенията Голак, Малки Връм, Големи Връм и Клисурата. Контактните линии на Бобовдолското морфографско понижение с оградните планински ридове са резки, отчетливо ясни. Изключение правят северните части от понижението, чийто преход към оградните склонове е неясен, сложно нарязан. Главните вододелни била в него показват доминираща северозападно-югоизточна посока на простиране. По тях са ориентирани и основните речни долини — Бобовдолска с Разметаница и Бабинска, с някои от приточните им долове. Линейната монолитност на междуречията често е нарушавана от напречно оформилите се долове и ровини, което придава различен облик на релефа.

Данните от хипсометричния анализ на релефа показват, че площите с надморска височина под 500 м заемат 3,1 кв. км

(1,9% от територията), а тези над 1000 м—4,4 кв. км (2,8%). Останалата част — 152,0 кв. км, се разпределя между склоновите ивици на оградните планини и на Бобовдолското морфографско понижение съответно: 52,8 кв. км (33,5%) и 99,2 кв. км (61,8%).

Най-старите скали, изграждащи геоложката основа на ландшафтните, се отнасят към каледоно-херцинския структурен етаж и са аналог на Струмската диоритова формация. Представени са главно от гнайси, диорити и гранити. Откриват се в Гологлавските височини и западните сектори на Колош (Б. Каменов, 1959; Е. Бончев и др., 1960, и др.).

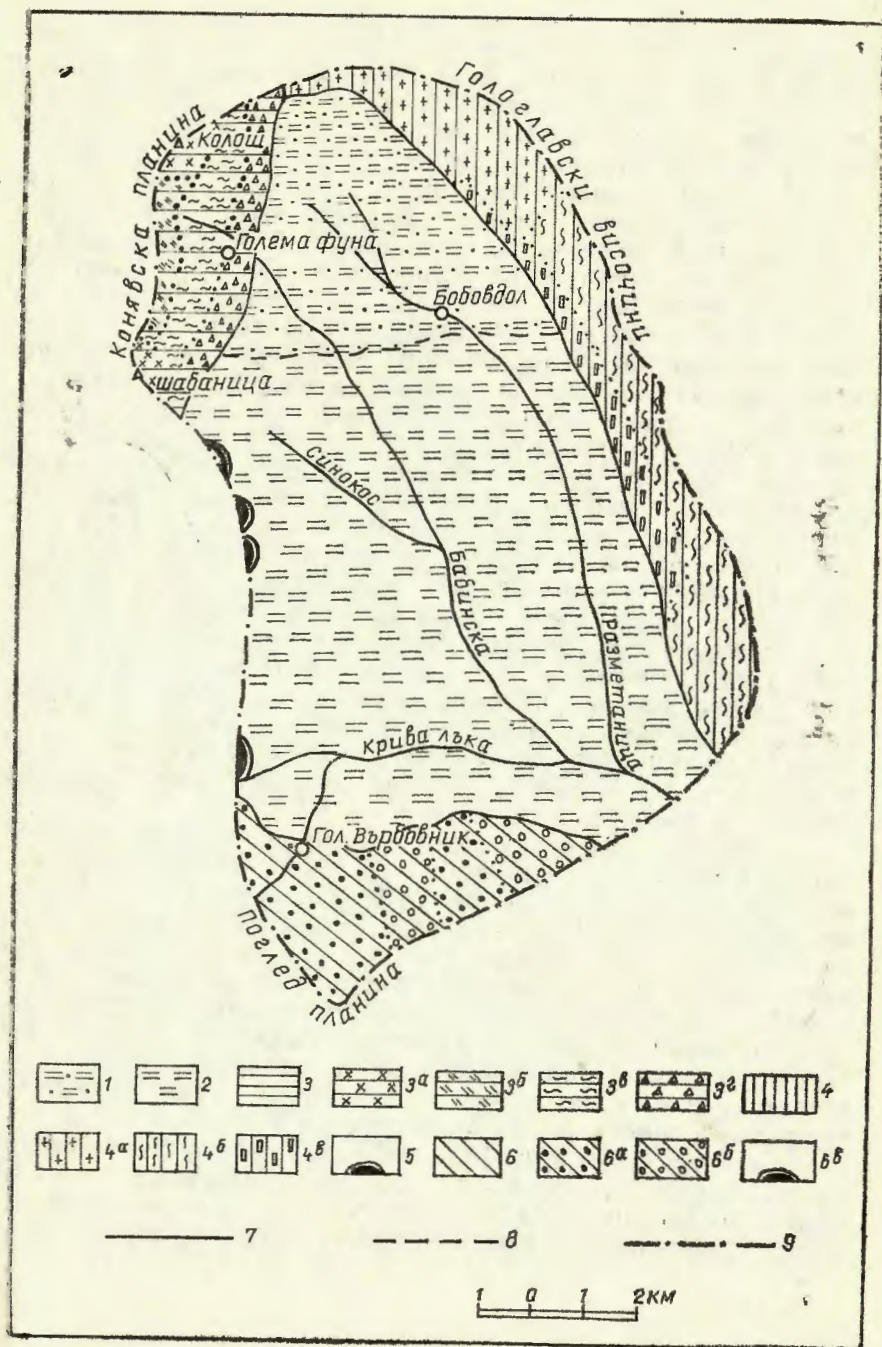
Долният триас, представен от пясъчници, се разкрива на контакта между кристалинните шисти и терциера североизточно от Мламолово и при вр. Колош. В сравнение с кристалинните серии и среднотриаските варовици пясъчниците са по-податливи на денудационно-ерозионните процеси, което предопределя и по-плавния характер на склоновата профилна линия по тези места. Варовиците на средния триас имат по-широко разпространение. Те изграждат значителни части от Колошкия масив северно от Голема Фуча, южните сектори на масива Шабаница, някои от северните разклонения на Поглед планина, изолираните възвишения: Голак, Малки Връм, Големи Връм, Клисурата. Титонът е представен с флишоподобни отложения и служи за подложка на терциерната въгленосна серия в землището на Голема Фуча. Съставът на утайките е пясък. Преобладават пясъчниците със слаба спойка от варовито вещество. Те идват в честа смяна с мергелни варовици, мергели, глинести лиски и конгломерати, което оказва съществено влияние върху характера на склоновите деструкционни процеси (Б. Каменов, 1959).

Като се имат пред вид наличието на определени по възраст скални формации и липсата на други, могат да се изяснят някои особености на палеогеоложкото и палеоморфоложкото развитие на земите в течение на мезозоя. Очевидно през триаса и юрата и трите оградни планини (части от грабени) с известни прекъсвания са били заливани от водите на триаски и юрски морета. През кредата обаче те напълно се осушават и оформят като високо издигнати и силно разчленени суши — източник на обилен теригенен материал.

Процесът на ровообразуване в Югозападна България е особено активен през палеогена. Едни от тези ровове е Комплексният ров на Краището, част от който е Бобовдолският (Е. Бончев и др., 1960). Извършва се интензивно запълване на грабеновидната Бобовдолска структура, създадена в пространството между Конявска планина и Гологлавски височини по система

от разломи. На юг палеогенските води проникват също по система от разломни линии във вътрешността на Поглед планина (С. Московски, машинопис, 1973). За изразителната денивелация на оградните планини спрямо Бобовдолския грабен свидетелствуват слабата огладеност на късовете и липсата на сортировка на материалите от основата на терциера (предимно конгломерати). В землищата на селата Новоселяне и Коркина седиментите имат повече флишки облик — редуване на дребнокъсови конгломерати с пясъчници и глинесто-песъчливи шисти. В определен етап от развитието на палеогенския терциерен басейн се създават условия за образуване на въглищата. Значителната дебелина на утайките, високото пепелно съдържание на въглищата и етажното разположение на въгленосните хоризонти говорят за чувствителна диференциация в посоката на тектонските движения в обхвата на грабеновидното понижение и ограждащата го суша, както и за различната им проява във времето за отделни части от грабена. Най-значително е потъването в землищата на селищата Голема Фуча — Бабино — Бобовдол — Мламолово. Продуктивният палеоген е покрит до повърхността с мощна задруга (над 500 м) от глинести шисти, чувствително надробени от изветряването. На места се появяват тънки прослойки от пясък. Слабата споеност на материалите е една от главните предпоставки за оформянето на гъста ровинна мрежа в централните сектори на изследваната територия. В северните отдели на грабена широкото разпространение на конгломератните материали е предизвикало образуване на занижени седловинни участъци, масово покрити от конгломератни късове. По един от тях (седловината източно от вр. Китка) прокарваме границата между Конявска планина и Гологлавските височини.

Значителен дял в палеогеографското развитие на проучваната територия имат тектонските движения. От изследванията на наши геолози (Б. Каменов, 1959; Е. Бончев и др., 1960, и др.) се установява, че палеогенските седименти в грабена са силно нагънати (особено в североизточната и западната му част). По същите места се е извършило чувствително навличане върху палеогена на скални маси от кристалина и юрата на Гологлавските височини, от триаса и юрата на Колош. Както гънковите структури, така и разседно-възседните структури показват северозапад-югоизточна посока на простиране, която съвпада с генералната ориентация на линейните структури в Краището. Те намират израз в морфоложки изявените контактни разломни линии между Бобовдолското грабеновидно понижение и ограждащите го планински масиви, като изпъкват със своята праволинейна издържаност и стръмност на склоновете. Маркирани са с

многобройни ровини и свлачища. Същият характер има и допирната повърхност между северните разклонения на Поглед планина и понижението. По местоположението им разседите могат да се нарекат Колошко-Шабанишки, Гологлавски и Върбовнишки. Югозападната граница на Бобовдолското грабеновидно понижението е очертана също по разсед в участъка Коркина — Шатрово — по източните склонове на Голакско-Връмските възвишения (С. Московски, 1973), наречен от нас Връмски разсед.

През неогена и кватернера районът на Бобовдолското понижението с оградните си части е бил суша със силно разчленен релеф — в резултат на широко разгърнатите се денудационно-планационни процеси, идващи в поетапна смяна с активизацията на неотектогенезата. Продължава неотектонската орографска диференциация на земите от понижението и неговата ограда. Извършва се окончателното изграждане на съвременната речно-долинна мрежа.

В резултат на продължителния морфогенезис в рамките на изследваната територия могат да се отделят два геоморфоложки района с няколко подрайонни съчетания, свързани с особеностите на геоложкия строеж и с проявите на ендо- и екзодинамиката.

Ландшафтите в проучваната територия са съставка на Краищенската физикогеографска област в България с умерено континентални и преходно континентални климатични и хидроложки условия. Те са развити върху геонисторически създадените се геоморфоложки таксономични единици, като границите на поедрите ландшафтни единици (райони и подрайони) съвпадат с границите на геоморфоложките (фиг. 1) единици.

Районът на Бобовдолското грабеновидно понижението обхваща осреднения хипсометричен пояс от 500 до 700 м. Само земите в долното поречието на Разметаница са под 500 м, а най-издигнатите точки от релефа се намират в северните части на понижението. Билата на вододелите представляват сравнително млади по ге-

Фиг. 1. Ландшафтна схема на територията на град Бобов дол и прилежащите му земи.

I. Район на Бобовдолското грабеновидно понижението: 1 — Северен подрайон — нископланински свлачищен, дъбово-горунов; 2 — Южен подрайон — хълмист ровинно-свлячищен, тревисто-хрстов и буков
II. Район на оградните планини: 3 — Колошко-Шабанишки подрайон: а — високопланински, обезлесено-тревист; б — среднопланински, церов; в — среднопланински, габарово-церов; г — нископланински свлажищно-ровинен, хрстово-габъров; 4 — Гологлавски подрайон: а — среднопланински, дъбово-церов; б — нископланински, дъбово-тревист; в — нископланински ровинен, хрстово-тревист; 5 — Голакско-Връмски подрайон — нископланински ровинен, тревисто-хрстов; 6 — Върбовнишко-Класурски подрайон: а — нископланински хорстов, дъбово-габъров; б — нископланинско-хълмист грабенов ровинен, хрстово-тревист; в — хълмист дъбово-габъров; 7 — граници на район; 8 — граници на подрайон; 9 — граници на проучваната територия

незис заравнени повърхнини. Реките са всекли своите долини в палеогенските седименти. Участието на кватернерните наслаги в изграждането на съвременния релеф е по-голямо в сравнение с това на останалите таксономични единици. Представени са главно от делувиялни, пролувиално-делувиялни и алувиални материали. През кватернера повечето от реките не са успели да изработят тераси. Надзаливни тераси почти липсват, а заливната с двата си етажа е по-добре изразена в долината на Разметаница — от устието ѝ до Мламолово, и по Крива лъка — от устието до Клисурското възвишение. Слабо оформена е тя в долните течения на реките Бабинска, Шатровска и Върбовнишка. Свлачищата, ровините, постоянните и поройните наносни конуси (често примесени с делувий), както и делувиялните насипи са преди всичко форми на склоновете.

Поради различия в морфоструктурната еволюция, интензитета на неотектонските и съвременните движения, орографския облик и някои морфоложки особености релефът на Бобовдолското грабеновидно понижение може да се раздели на два варианта, характеризиращи двата подрайона на понижението — Северен и Южен.

Северният подрайон има за южна граница ивица земя, включена между Бобовдол и Мламолово. Величината на ерозионния врез достига 100—200 м/кв. км. Билната заравненост е сравнително слабо запазена — резултат от литоложките особености и неотектонското активизиране на напречните руптурни структури. Разпространени са излужените, слабо ерозирали по склоновете канелени горски почви. Фитоценозите от цер и космат дъб на север и от горун в примес с воден габър в землището на Бобовдол покриват на петна територията на подрайона. Срещат се тревите сцирпус, зайча сянка, лютиче, жерардова дзука, черна садина, луковична ливадина, ефемери и др.

По вертикална разчлененост на релефа Южният подрайон отстъпва на предходния — от 50 до 100 м/кв. км. Вододелните била в него са по-добре линейно очертани, но са със занижени хипсометрични стойности. Върху тях са развити ерозирали канелени горски почви, които свидетелствуват за наличието на горски асоциации в недалечното историческо минало. В басейна на Крива лъка се откриват петна от ливадни смолници, а по заливните тераси — тънка покривка от алувиално-ливадни почви с характерна растителност. Местата на горите от космат и виргилиев дъб днес са заети от селскостопански площи с единични представители на споменатите дървесни видове. Белизмата, садината, болурът, ароматната миризлипка, южното хиерохлое, кървавата къпина и др. са най-често срещащите се тревни. Ровинно-

свлачищните терени са оголени или частично покрити със сухолюбива тревно-храстова растителност.

Районът на оградните планини се поделва на четири подрайона: Колошко-Шабанишки, Гологлавски, Голакско-Връмски и Върбовнишко-Клисурски.

Колошко-Шабанишкият подрайон се простира в хипсометричния интервал от 750 до 1314 м. Величината на вертикалното разчленение се колебае от 100 до 400 м/кв. км. Речните тераси липсват от формения комплекс. Долинно-доловите звена профилират главно триаски и юрски образувания. От кватернерните отложения най-широко са застъпени чакълесто-глинестите елувиално-делувиялни наслаги. Те покриват занижените фрагменти от инициалната заравненост, площадките на двете склонови стъпала, както и някои негативни участъци в релефа. На места върху билната заравненост се забелязват струвания от елувиален рохляк или скелетни варовито-глинести частици. Най-ниските части от склона са затрупани от мощни глинесто-песъчливи и чакълесто-глинести делувиялни материали.

Релефът на този подрайон показва някои териториални различия:

а. Високо издигнатите фрагменти от инициалната денудационна заравненост са значително окарстени; имат дълбочина на ерозионното разчленение от 300 до 400 м/кв. км. В сравнение с останалите видове релеф от разглежданата група те заемат най-малки площи. Върху тях са развити елувиално-скелетни почви, които надолу по склона преминават в кафяви горски и слабо излужени канелени горски почви. На фона на билната обезлесеност (голина) изпъкват някои представители на тревните асоциации: коило, петров кръст, козя брада, самодивско лале, дебелецова каменоломка и др., привързани към варовиковите скали, в местата с южна експозиция на релефа. По-ниско се появява екологичното съобщество на бука, компактно по северните склонове на Колошко-Шабанишкия масив и разкъсано по южните.

б. Занижените части на инициалната денудационна повърхнина са по-широкообхватни и добре изразени в релефа със стойности на ерозионно разчленение между 250 и 350 м/кв. км. Покриват се от излужени канелени горски почви, с плътно оформление на високостеблената растителност. Типичен неин представител е церът. Храстово-тревните формации участвуват със: хвощ, змийски език, златиста папрат, бледа острица, урумово лале, сребриста паронихия, туфеста мишовка, жлезист вечерник, български алисоидес и др. Важни условия за тяхното местоположение са експозицията на релефа, литологията и степента на овлажняване.

в. Склоновата ивица заема земите под грабеновидно хълтналите части на изходната заравненост и горната ограничителна линия на разседната ивица. Тук се включват двете склонови денудационни стъпала и откосите между тях. Дълбочината на ерозионния врез достига 150—300 м/кв. км. Най-широко разпространение показват излужените канелени горски почви, които са слабо ерозирани. Дървесната растителност е с ивичесто-петнисто разпространение. В екологичното съобщество на склоновия ландшафт участвуват водният габър (*O. carpinifolia*) и келявият габър, смесени с цер. По пукнатините на варовиците, по структурните площадки и денудационните стъпала се срещат: горски сцирпус, зелен цъологосум, салеп, щир, клипеола, гъзън-генска попова лъжичка, жълт кантарион, дребно обичниче и др. По сухите ерозирани терени намираме власатата и олимпийската звъника.

г. Релефът на разседната ивица е оформен в най-ниския хипсометричен пояс на планината, при вертикално разчленение 100—200 м/кв. км. От формения комплекс най-широк обхват имат равнините и свлачищните ядра, свързани най-вече с проявите на съвременната морфогенеза. Тук преобладават излужените канелени горски почви, на места силно ерозирани, с петнисто разпространение на храстово-тревните формации. Келявият габър се представя от храст (свинак), а косматият дъб има поединично разпространение. Значителни площи са обезлесени, привързани към свлачищно-равнинния формен комплекс.

Гологлавският подрайон е оформен в хипсометрични граници средно от 600 до 1100 м. Дълбочината на ерозионния врез е значителна (от 100 до 300 м/кв. км.). В напречните профили на доловете и добре развитите равнини се разкриват основните скали. Четвъртичните наслаги са представени от: а) елувиални глинесто-скелетни материали и рохляк, покриващи най-вече инициалната заравненост; б) елувиално-делувиални чакълесто-глинести — обикновено в седловинните понижения; в) делувиални чакълесто-глинести материали — в основата на доловите склонове и по линията на ограничителния Гологлавски разсед.

В Гологлавския подрайон се наблюдават някои вътрешни различия в релефа, с които е свързана слабо изявената диференцираност на почвено-растителната покривка:

а) Релефът от северните части се характеризира с по-голямата си надморска височина и дълбочина на ерозионно връзване от 200 до 300 м/кв. км. Широко развити са кафявите горски и слабо излужените канелени горски почви. Те се явяват естествена среда за верееенето на дървесните ценози, представени

от смесените съобщества на цера (*Q. cerris*) и косматия дъб (*Q. pubescens*).

б. Средните и южните части имат по-огладени билни повърхнини, но със занижаване на хипсометричните им стойности. Величината на вертикалното разчленение на релефа се движи между 150 и 250 м/кв. км. Разпространени са излужените канелени горски почви с петнисто оформена върху тях високостеблена растителност — космат дъб. Южните отдели са покрити предимно с ксеротермни тревни формации, сред които косматият дъб се среща на групи или поединично.

в. Разседната ивица обхваща най-ниския хипсометричен пояс. Разломната ограничителна линия е маркирана от стръмни, праволинейни склонове, пресечени от множество равнини. Вертикалното разчленение на релефа показва стойности от 100 до 150 м/кв. км. Излужените канелени горски почви са средно ерозирани. Косматият дъб и келявият габър (*C. orientalis*) се явяват обикновено като храсти. Значителни по обхват са ерозирани обезлесени земи или покритите с тревна растителност.

Г о л а к с к о - В р ъ м с к и я т п о д р а й о н е разположен в хипсометричния пояс от 650 до 916 м с разпокъсан орографски облик, свързан с изолираното развитие на позитивните морфоструктури. Дълбочината на ерозионния врез е от 100 до 200 м/кв. км. С изключение на маломощните делувиални наноси в основата на склоновете и петната от тънкослойни елувиални скелетно-глинести материали по заравнената повърхност липсват други кватернерни отложения.

В релефа на подрайона не се забелязват съществени различия. Доколкото съществуват такива, те се отнасят до проявите на линейната и плоскостната ерозия, свързана от своя страна с антропогенната намеса в развитието на ландшафтите. Излужените канелени горски почви са чувствително ерозирани. Върху тях днес са запазени ксеротермни тревни ценози с единични представители на косматия дъб.

В ъ р б о в н и ш к о - К л и с у р с к и я т п о д р а й о н е простира в хипсометрични граници от 550 до 965 м. Вертикалното разчленение на релефа варира от 100 до 300 м/кв. км. Речните тераси с изключение на заливните липсват от формения комплекс. Речно-долинната и доловата мрежа профилират преди всичко триаски и палеогежки наслаги (а в грабеновидните понижения и алувиални материали). Четвъртичните отложения са представени от елувиален рохляк и скелетно-глинести натрупвания по заравнените повърхнини и занижените части от релефа. По-разпространени са елувиално-делувиалните чакълесто-песъчливи образувания, както и чакълесто-глинестите де-

лувиални насипи, опасващи най-често подножията на високо издигнатите хорстови морфоструктури.

Мозаичният характер на релефа—линейно редуващи се хорстове и грабени, е особено типичен за този дял на Поглед планина.

а. В хорстовете величината на вертикалното разчленение достига 300 м/кв. км. Инициалната повърхнина, заедно със занижените си сектори и високо денивелираните фрагменти от по-ниското склоново стъпало, показва незначително площно развитие. Доминират откосните повърхнини между тях. Денудационните заравнености са покрити от слабо излужени канелени горски почви. По периферията на хорстовете те показват висока степен на ерозираност. Във високите региони типичен представител на дървесните формации е виргилиевият дъб (*Q. virgiliana*). Неговото разпространение в тази част от проучваната територия се дължи не толкова на геоморфоложко-почвените условия, колкото на преходно континенталното климатично влияние. Пространственото му разпределение обаче в рамките на Поглед планина е отражение на геолого-геоморфоложката основа. Косматият дъб и келявият габър се представят с дървесни индивиди и храсти в самостоятелни съобщества. Ерозираните терени са обезлесени или покрити със сухолюбиви тревни асоциации.

б. Релефът на грабените е с хълмист вид; дълбочината на ерозионното разчленение е от 100 до 200 м/кв. км. Ниско денивелираните части от склоновото стъпало са по-добре изразени в релефа. В грабеновидните понижения широко разпространение имат излужените канелени горски почви, развити върху изветрителната покривка на палеогенския скален субстрат. Сред тях изпъкват изолирани дървесни представители или групи от виргилиев дъб, космат дъб и свинак. Преобладават сухолюбивите тревни ценози. Значителни са и площите с активно ровинообразуване. Обезлесени, оголени, те разкриват профили от силно ерозиран почви, покрити на петна със сухолюбива тревна растителност.

в. Тектонски отделеното и ерозионно дооформено Клисурско възвишение е покрито с излужени канелени горски почви, върху които е запазена компактна дървесно-храстова растителност. Най-разпространени видове са косматият дъб и келявият габър. На места се срещат и единични представители на виргилиевия дъб.

Във всеки от разгледаните ландшафтни подрайони могат да се отделят и по-малки таксономични единици, които биха представлявали интерес при едно по-детайлно проучване на при-

родно-териториалните комплекси, с оглед задоволяване конкретни цели на практиката.

* * *

В резултат от направения анализ на ландшафтите в територията на Бобовдол и прилежащите му земи на геолого-геоморфоложка основа следват някои изводи.

В изучените ландшафти ролята на геолого-геоморфоложкия компонент е значителна. Обособяването им протича синхронно с процесите на релефообразуването. Посоката и интензитетът на планационните и денудационно-ерозионните процеси във всеки един от ландшафтите се обуславя от естеството на подстилащата скална основа и проявите на неотектогенезата. Физико-химичните свойства на отложенията, влияещи върху типа на почвите и тяхната съхраненост, в значителна степен определят господството на типични фитоценози за всеки ландшафтен подрайон, при активното участие на климата. Хипсометрията, експозицията и степента на разчлененост на релефа са важна предпоставка за зараждането на характерни варианти от зонални явления, намиращи външен израз в специфичността на екологичните съобщества при отделните ландшафтни подрайони.

По териториален признак ландшафтните райони и подрайони показват плътно покритие със съответните геоморфоложки таксономични единици. В по-нататъшната детайлизация на природните комплекси в рамките на проучваната територия, ръководни ще бъдат микрорелефообразуващите процеси при конкретна геолого-геоморфоложка обстановка.

Чувствително е участието на антропогенния фактор в качествено своеобразие на ландшафтите. Тези въпроси обаче са обект на едно бъдещо специално научно изследване.

ЛИТЕРАТУРА

- Бончев, Е. и др. — Основи за тектониката на Краището и прилежащите му земи, Труд. върху геол. на България, сер. страт. и тект., кн. 1, 1960.
- Димитров, Ц. — Принос към геологията и петрографията на Конява планина, Сп. на Бълг. геол. д-во, кн. 3, 1931.
- Димитров, Ц. — Петрографско-геоложки бележки за Гологлавските височини, Труд. на Бълг. природ. д-во, кн. 15—16, 1932.
- Иванов, И. и П. Петров — Морфотектонско развитие на долината на река Струма в Скринския пролом през плиоцена и кватерна,

- Год. на СУ, ГГФ, кн. 2, География, т. 61, 1968.
- Иванов, И. и др. — Опит за комплексно физикогеографско райониране на България, Пробл. на геогр. в НРБ, т. 2, 1968.
- Каменов, Б. — Геология на Бобовдолския каменовъглен басейн, Год. на Управл. за геол. проучв., т. VIII, 1959.
- Московски, С. — Върху последователността на формиране на палеогеннеогенските ровови структури в Българските Краищиди, Сп. на Бълг. геол. д-во, кн. 1, 1971.
- Московски, С. — Скринската разломна зона като палеоструктурна граница през палеогена и неогена, Машинопис, 1973.
- Солнцев, В. Н. — Геолого-геоморфологическият каркас в формированието на физико-географическата структура на територията (на примере Гиссарских гор и предгорий), В-к Московск. унив., № 1, География, 1974.
- Христов, Т. и Е. Благоева — За взаимодействието на природните и техногенните фактори в Бобовдол и прилежащите му земи, Год. на СУ, № 2 География, 1975.
- * Атлас на НР България, С., 1973.
- * Тектонски строеж на България, С., 1971.

GEOLOGICAL-GEOMORPHOLOGICAL BASIS
OF THE LANDSCAPES IN THE TOWN
OF BOBOVDOL AND ITS VICINITY

Ekaterina Blagoeva

Summary

The area of Bobovdol and its vicinity is a subject of a thorough analysis. It made possible the delimitation of the landscape taxonomic units. Two basic landscape regions with six subregional divisions are outlined. They follow very closely the geomorphological taxonomic units within the investigated area.

Another topic is the existence of tight relations between the soil — vegetation communities in every landscape subregion with the geological-geomorphological component of the natural territorial complexes under the active influence of the climatic factor.